

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

Студенттер мен жас ғалымдардың
«ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ БІЛІМ - 2016» атты
XI Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XI Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ - 2016»

PROCEEDINGS
of the XI International Scientific Conference
for students and young scholars
«SCIENCE AND EDUCATION - 2016»

2016 жыл 14 сәуір
Астана

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ**

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«Ғылым және білім - 2016»
атты XI Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XI Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«Наука и образование - 2016»**

**PROCEEDINGS
of the XI International Scientific Conference
for students and young scholars
«Science and education - 2016»**

2016 жыл 14 сәуір

Астана

ӘӨЖ 001:37(063)

КБЖ 72:74

F 96

F96 «Ғылым және білім – 2016» атты студенттер мен жас ғалымдардың XI Халық. ғыл. конф. = XI Межд. науч. конф. студентов и молодых ученых «Наука и образование - 2016» = The XI International Scientific Conference for students and young scholars «Science and education - 2016» . – Астана: <http://www.enu.kz/ru/nauka/nauka-i-obrazovanie/>, 2016. – .... б. (қазақша, орысша, ағылшынша).

ISBN 978-9965-31-764-4

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

ӘӨЖ 001:37(063)

КБЖ 72:74

ISBN 978-9965-31-764-4

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2016

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ САЛЫҚ МЕХАНИЗІМІНІҢ
БАС ЭЛЕМЕНТТЕРІНІҢ БІРІ РЕТІНДЕГІ САЛЫҚТЫҚ
РЕТТЕУДІ ЖАҚСARTU ТУРАЛЫ ҰСЫНЫС**

Шерхан Елжан Уалиханұлы

eljan-15@mail.ru

Құттыбек Султан Талғатұлы

kuttibek_sultan@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана, Қазақстан,
Экономика факультеті «Қаржы» мамандығының 3 курс студенттері
Ғылыми жетекшісі – Бекболсынова А.С.

Қазақстанында қазіргі салық жүйесі 90-ші жылдардың басында енгізілді. Кеңес одағында әрекет еткен салық жүйесін тез және түбегейлі өзгертудің қажеттілігі, экономикалық саясаттағы өзгеріспен және қазақстан экономикасында нарықтық қатынастардың құрылуымен шартталды.

Теория жағынан алғанда нарыққа өтуді жүзеге асыруында батыс елдерінде жұмыс істейтін салық заңдарын жай ғана көшіріп алуға болатын еді. Дегенмен батыстық елдердің салық жүйесі нарықтың ондаған жылдарының жұмыс істеуінің нәтижесінде орын алды, тұрақты экономикалық құрылымдар жұмыс істейді (өндіріс көлемінің өсуі, төменгі инфляция қарқыны, орнықты экономика). Мұндай экономикалық ахуал Қазақстандағы нарықтық реформаны өткізудің басында болмады [1].

Әр түрлі халықаралық ұйымдардың бағалары бойынша, Қазақстан Республикасының салық заңы ТМДтың елдерді арасынан жақсысы болып табылады. Бізде біртұтас Салық Кодексі, электрондық салық есеп беруі және де салық мөлшерлемесінің өздері жоғары емес: мысалға, табыс салығы 10 пайызды құрайды, ҚҚС бойынша 12 пайыз.

Нарыққа өту жаңа салық жүйесі туралы заңның қабылдануын талап етті, ережелер және оның бұл жүйемен басқаруға мүмкіндік беретін қызмет регламентті белгілейтін нұсқаулар сонымен бірге тиісті салық тетікті жасау және тағы басқалар

Бұрын әрекет еткен салықтардың экономикалық мәні айтарлықтай өзгерді (жеке тұлғалармен пайдаға салық, акциздер, табыс салығы және тағы басқалар).

Бүгін жұмыс істейтін салық жүйесінің енгізілуінен бері үш жылдан астам уақыт өтті. Сол уақыт ішінде саясатта, экономикада, әлеуметтік салада үлкен сапалы өзгерістер болды. Ең алдымен, Қазақстан экономикасының нарыққа өту процесі өкінішке орай ірі кателермен орындалып жатқанын атап өту керек.

Бүгінгі салық жүйесінің ірі кемшіліктері онда шамадан тыс фискалдық бағытталғандық басым болып табылады. Салық жүйесінің басқа функциялары (өндірісті ынталандыру, инновациялық, инвестициялық және кәсіпкерлік, отандық экономиканың бәсекеге түсе алатындығын жоғарылату, салыстырмалы әлеуметтік әділеттікті құрастыру) тіпті орындалмайды. Заңға бағынатын салық төлеушілер үшін салық ауыртпалығының биік деңгейі, салық ауыртпалығы Қазақстан экономикасын шамадан тыс жаншиды, салық төлеушілерді абсолютті қиратушы рөлдерін орындайды. Экономикалық және салық саясатын қайта құру кезінде ҚҚС тым көтерілген ставкалары енгізілді.

Тым көтерілген жиынтық салық мөлшері келеңсіз салдарына келтіреді:

- ішкі және халықаралық нарықтарда отандық өндірістің басылуы, оның құрылымының нашарлауы және қазақстандық тауар өндірушілердің позицияларының әлсіреуінде;

- барлық меншік формаларының өндірушілерінің салық өндіруден жалпы кетуі;

- капиталдардың шетелге ағып кетуі ;

- шаруашылық өмірдің криминализациялануы, көленкелі экономиканың өсуі.

Жұмыс істейтін салық саясатының келеңсіз салдары салық салу базасының түбегейлі

тарылуымен айқындалады. Салық ауырпалығының биік деңгейіне реакциясы көп шаруашылық субъектілерінің көленкелі экономикаға кетуі. Заттық өндіріске капиталдың салулары орынына сонымен бірге криминалды аймақтың үлкеюіне мүмкіндік туғызатын сауда-делдалдық салаларда оның ұлғаюы болады.

Кейбір бағалар бойынша, фирмалардың 45-50% табыстарына дейін салық өндірудің астынан әкетеді. Көленкелі экономикада тұтынушы нарығы және банктік кәсіпкерлікті қоспағанда бүгінгі күні 23 миллиардтай доллар болады.

Салықтардың төлеулері күтуге сонымен бірге мүмкіндік туғызады айыппұл санкцияларының биік деңгейі жеткілікті. Нақты валютаның есептеулері қызметкерлерге процентсіз қарыздарының беру салық пресіненгі мұндай күтудің әдістері іс жүзінде жалған беттердің төлей алмайтынның имитациясы, тартуы және фирмишек коммерциялық операциялардың жүзеге асыруында кең қолданылады. Сайып келгенде, бір жағынан, тыс мемлекеттік бақылау болмашы оның бөлігі қол шоғырландырылатын тұрғындар үлкен табыстар жиынтықтар басқа толып қалады - заңды тұлғалармен салықтардың бөлтек-бөлтегілгендік төленбеген салықтары. Мемлекеттік бюджетке құралдардың түсулері нәтижеде айтарлықтай құлайды.

Ең алдымен, өтпелі экономикадағы мемлекеттің қазыналық саясатында концептуалды өзгеріс, мемлекеттік реттеу төңірегінде ақшалай-несие реттеу, индикатор жоспарлауының барлық басқа салаларындағы өзгерту шаралары жиынтығында іске асуы керек. Нарықтық экономикада, салық өндіру екіұштылық инвестицияны баяулатады.

Сондықтан болар нақты ахуалға байланысты, соның ішінде экономиканың даму ерекшелігі және елдің мемлекеттік билігінің тұрақтылығының күйлері, бұл факторлар құрал ретінде оның шаруашылық қауіпсіздігін қамтамасыз етеді. Басқаша айтқанда, салық жүйесі аз өзгертуді талап етеді. Салық салу жүйесін жетілдіру заң шығару базасын жетілдіруде, сонымен бірге салық механизімін жетілдіруде. Салық және бюджет саясатының мазмұнына лайықты бағасын бере отырып, қазіргі салық салу жүйесін атап өту керек, оны ары қарай жетілдіру керек және мемлекеттің ілгерлемелі экономиканың дамуымен қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін салық заңына елдің тұрғынының жеткілікті өмір сүру деңгейін жасауға көмектеседі. Бұл стратегияның дұрыстығы және салық реформасының тактикаларынан барлық болжауға тәуелді болады.

Қазақстан Республикасының заң шығару базасы тиімді бизнесті ұйымдастыру үшін жасалған. Сонымен бірге, тәжірибе көрсетіп отырғандай мәселелердің басым көпшілігі республикалық деңгейдегі қабылданған заңдардың құжаттарының кемеліне жетпегенін көрсетіп отыр. Салық заңын айқын ретке келтіру үшін арнайы білімдер керек. Заң шығару базасы дәл осы кезде бір-біріне қайшы келетін нұсқаулардан, хаттардан, түсініктемелердің жиынынан тұрады.

Қазақстан республикасының салық жүйесі заңға бағынатын азаматтарға есептелінген. Заңды және жеке тұлғалардан табыс салығын есептеу механизмі қазір біртіндеп мемлекеттік сипат алып жатыр. Біріншіден, салық төлеушінің мақсаты бұл салықты мейлінше аз төлеу.

Екіншіден, отандық шаруашылық субъектілерде салық пәнінің ұғымы толық мөлшерде құрастырылмаған. Үшіншіден, бүгінгі күнге біз халық-шаруашылық кешеннің толық шығынды салаларын иеленеміз.

Салық реформасының табысты жүзеге асыруының басты шарттарының бірі барлық қатысушы (бір жағынан салық әкімші - мемлекет, және басқа жағынан салық төлеушілер) тараптардың салық өндіру процесстеріндегі мүдделер және қарама-қарсы көзқарастардың дәл келмейтін максималды жақындауы болып табылады.

Заңды және жеке тұлға өз кезегінде сенімді болу керек, біріншіден, салық төлеушілер, толық салық заңынан қорықпастан, оған сәйкес жасалатын әсерлерінің заңдылығына, перспективасына кепілдік беруі керек; екіншіден, барлық қатысушы салық өндіру процесстердегі мүддесін, тараптарды тең дәрежеде қорғап, оған үміт арту керек.

Салық өндіру процесінің барлық қатысушылары үшін келесі белгімен, әлеуметтік-экономикалық жоспардағы салық реформасының шағатын тартымдылықтары, салықтардың

сонымен бірге жұмыс істейтін жеке түрлерінің күрделі кешені жиынтық салық ауыртпалығы болып табылады. Бүгін салықтар бойынша зерттеулер жиынтық салық ауыртпалығы бүгінгі экономикалық шарттарда 50 пайыздан астам құрайтынын көрсетеді. Нарықтық экономикасы дамыған шетел мемлекеттерінің салық жүйелерінің қалыптасу тарихында 45-50% - ұлғаймалы ұдайы өндірістің қамтамасыз етуі үшін орнын толтыру процесі қамтамасыз етіледі, салықтардың жеке салмағы тауар өндірушілердің жалпы табысының 30%-нан аспау керек.

Қазіргі қазақстандық экономикада туындаған мәселені шешу үшін салық салмағын әлсірету және жұмыс істейтін салықтық жүйені жеңілдету керек.

Салықтық жүйе ең алдымен бюджеттік, салықтармен тығыз байланған бюджеттің табыстары белгілі дәрежеде қамтамасыз етуі керек. Бұл әртүрлі деңгейлердің бюджеттеріне табыс салығының ықпалын талдауды жүргізуді қажет етеді.

Егер нарық шарттарындағы бұл сұрақ жүйелі қаралса, онда салық жүйесі бюджеттің шығыс бөлігіне ықпал ететінін көреміз.

Салық салу жүйелерінің жақсы жұмыс жасаудың алғышарттардың бірі - салық заңының тұрақтылығы. Бұл салық төлеушілерді және салық алушыларды да қызықтырған. Жағдай бірақ жөнделмеді. Бұрынғыша салық заңы жапсарлас заң актілерінің өңдеуімен байланысты мерзімді қайта қарайды, әртүрлі түзетулер, қосымша түзетулерді кіргізеді [2].

Бұның барлығы шаруашылық жұмысының құтын қашырады, кәсіпкерлік тәуекелдіктерді күшейтеді. қаржы жыл ішінде шаруашылық субъекттердің табыстарының үлестірілуіне ықпал ететін салық заңының өзгерісін болдырмау керек. Барлық ұқсас өзгерістер салық төлеушілерге дейін алдын ала болуы керек, олар өз қызметінің нәтижелерін болжайтындай етіп және қарсы уәкілдермен шаруашылық шарттар туралы бұл өзгерістер жүзеге асатындай, есепке ала алатындай етіп жасау керек.

Салық төлеушілердің басым көпшілігі Қазақстан Республикасында экономикалық ахуалдың келесі ерекшеліктерімен шартталған кәсіпорынның төлем есебі бойынша табыстарды есепке алу әдісті пайдалануды қалайды:

- инфляция есептеу тәсілін қолдануды қолайсыз етеді, себебі сол уақытта төленген салық келешекте алатын табысынан жоғары болады, демек салық ставкасы сол уақытта кәсіпкерге жоғары болады.

салықтар осы жағдайда нақты алуы тіпті проблемалық табыстармен соның ішінде төленетіндігінен, - төленбеулердің экономикасындағы дағдарыс есептеп шығаруларды әдіс қолданушы шаруашылық субъекттерге алып қою айналымдағы ақшалардың бөлігінің салықтары арқылы қорқытатынын алып келеді.

Сонымен бірге, сайып келгенде оңайлықтар және барлық есепке алу барлық есеп беру салық және бухгалтерлік есеп (1-шы сурет) бухгалтерлік есеп бойынша біртұтас өндіріп алатын болу үшін ыңғайлылық үшін керек.

Салықтар - цивилизациялы қоғамда өмір сүру үшін төленетін төлем болып табылады.

Қазіргі экономисттердің ерекше ілтипаты дамыған елдердің тиісті тәжірибесін зерттеуге және жалпы анықтауға, мұндай реформалардың жеке ықпал етул және өткізудің ерекше шарттарының алуан түрлілігін, олардың динамикасын талқылауға, негізгі параметрлер болып табылатын бұл процесстерде алған нәтижелердің үлкен салғастырымдылығына қол жеткізуге. жақсы мүмкіндік береді.

Еінші дүниежүзілік соғыстан кейінгі өткен елу жылда болған барлық мемлекеттердегі халықаралық борышты дағдарыстың инфляциялы экономикасы қатерлі болып, оны сауықтыру үшін, соғысқа дейінгі жылдардың салық жүйелерінің үлгісін сақтамаған. Азия, Африка және Латын Американың 1945 жылдан, одан кейін шығыс Еуропада жаппай соңғы он жылда көкейкесті және ірі салық реформаларын өткізу талпыныстары істелген [3].

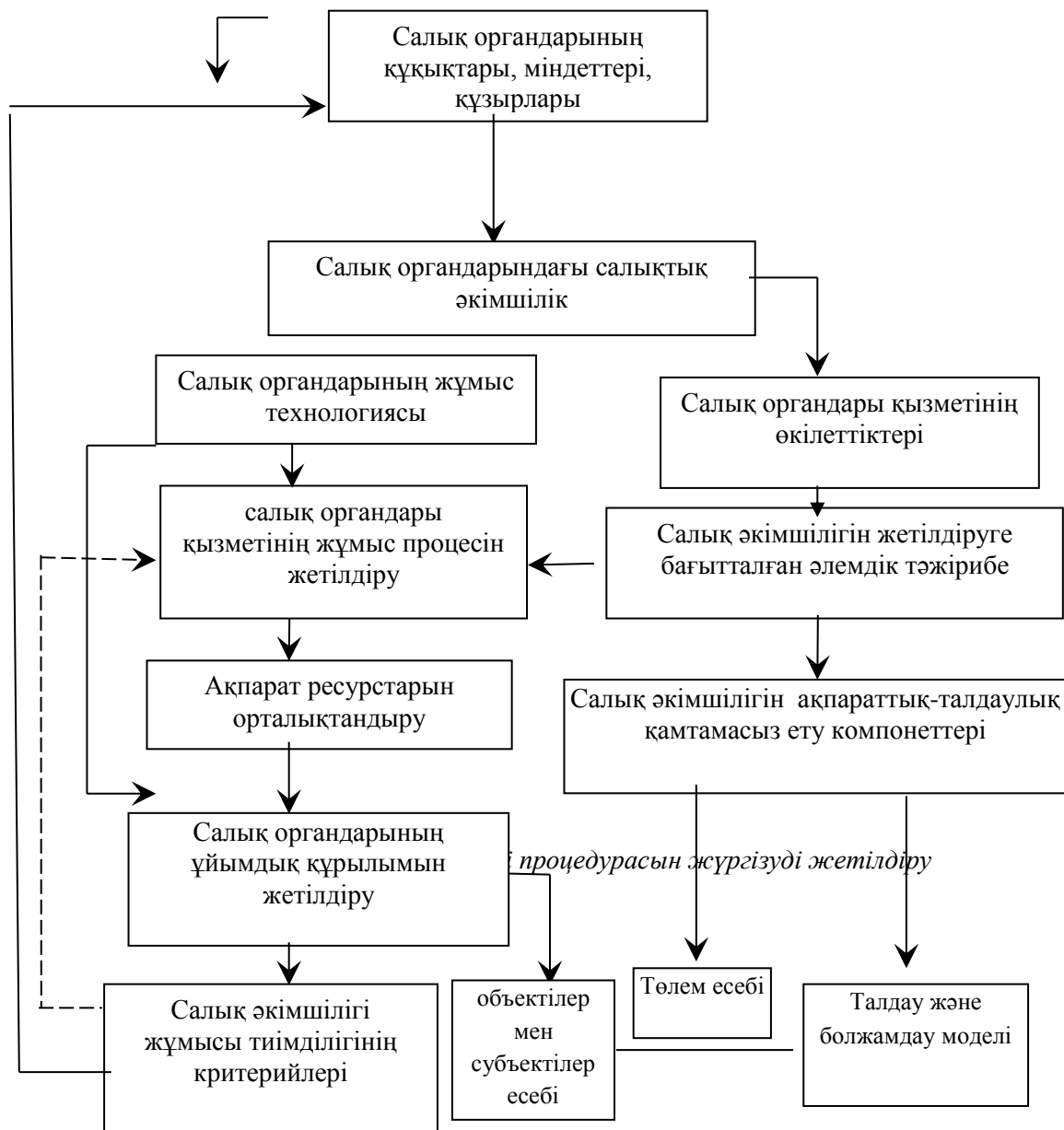
Табыс салығы ең таралған ғана емес, сонымен қатар салық өндірудің ең түбегейлі түрі. Сондықтан табыс салығын төлеу салық төлеуші үшін оның материалдық мүдделеріне ауыр тиеді. Қамтамасыз етуге міндетті болатын нақты салық төлеуші үшін, мемлекеттің бюджеті үшін табыс салығы туралы заңның білімі салық қатынасының әрбір

қатысушысының міндеті болып табылады, яғни салық төлеуге міндетті болатын табыс салығы барлығына ортақ. Демек, заңды тұлғалардан табыс салығын өндіруін құқықтық қамтамасыз ететін механизм ары қарай түзетуді талап етеді.

Экономикалық зерттеулер институтының директордың бірінші орынбасары Е.Темірханованың ойынша «көп жылдар бойы фискалдық жоғары алымдар нарықтан жоғары бағаларды құрайды» дейді. Барлық қазақстандық салықтар, соның ішінде табыс салығы, теріс тиімділік немесе алған баланстық шығындардан тәуелсіз төленеді. Салық салу объектісі нәтиже емес, кәсіпкерлік процесс болды.

Демек, бірлескен табыс салығының рөлі және мәні - бұл салықтың өзі әсеріндегі қорытындылаушы кезең, заңды тұлғалармен табыс салығының экономикалық мәні бұл салық құрайтын барлық элементтерді зерттеуден тұратын экономикалық мазмұнын, оның мәнін түсініп қарау керек. Табыс салығы салықтардың ең таралған түрі болып табылады. Ол іс жүзінде барлық заңды тұлғалардан алынады, тіпті олар төлемеген жағдайда да онымен байланысты болып табылады, ал төлемесе, демек белгілі жеңілдіктерге ие болғаны.

Кәсіпкерлікті тиімді дамыту үшін экономиканы даму керек және әлеуметтік салаға бағытталған өте перспективалы кәсіпорындар қаржыландырылу керек. Сонымен бірге жұмсалған құралдар кейіннен ақталуы керек, жоғары технологиялы өнімнің өндірісін дамытуға тиімдірек құралды пайдалану керек. Кәсіпкерліктің жаңа салалары, мүмкіндікті әбден меңгерсін, қайта ашылатын серіктестіктер болады. Шағын және орта бизнеске жұмыс істейтін кәсіпкер енді өз шеңберінде профильді мінсіздікке жету керек. Олардың талпынысының бұл кәсіпкерлердің ерекше белгілерімен жасап және өте жаңа технологиялар көмегімен инновациялық, (қызметтер) бәсекеге лайық өнім шығарылым бойынша өз өндірісін жылдам кеңейту болып табылады. Қазақстанында кәсіпкерлердің өз тұтынушыларына жаңа тауарлар немесе қызметтің 29% ұсынады.

Қазақстанда белсенді кәсіпкерлердің жеткілікті саны бар, бірақ оларға экспорттық потенциалы бар бәсекеге лайық өнімді өндіріп алуға қабілетті жаңа технологиялардың игеруі үшін ұзақ мерзімді инвестициялардың тартуында нақты көмек көрсету керек. Өскелең серіктестіктердің еншісін СМБтың мемлекеттік қолдауын саясатты өзгертуге керек үлкейтілу үшін сол үшін. Қолдауды ортақ идеология жаңадан көрінген өскелең фирма болған, сапалы қатынаста шығуы керек шағын кәсіпкерліктер серіктестіктермен ештеген шақта бола жай ғана болып табылмайды. Онда капиталды тартудағы ерекше мұқтаждықтар, жеке алғанда үлкен қажеттік, қоршаған бизнес- ортаға биік талаптары бар тағы басқалар сәйкесінше, және мұндай фирмалардың қолдауы шағын кәсіпкерліктің үйреншікті ынталандыру шараларына апара алмайды.

Өскелең серіктестіктердің қолдауының негізгі бағыттарының бірі сенімді қорғау оларды рейдерлік және мемлекеттік құрылымдардың көп тексерулерінен болуы керек. Қалай тәжірибенің көрсетті, менеджменттің сапасының серіктестікті жасаған меншік иесінің ауысымының рейдерскойынан кейін кенет азады және ол жағдайлардың көпшілігінде өз болуын тоқтатады. Кемде-кем шындығында табысты серіктестіктердің Қазақстанында өйткені, онда өте тиімді меншік иелерінің сенімді қорғауына күрделі емес алу. Қиындық

жақтан тексенетін органдар және рейдерлердің сыртқы қысымына кең таралған сыбайлас жемқорлық шарттарындағы өте тартымды серіктестіктерге душар болатындығында. Жаңа мемлекеттік саясат кәсіпкерліктің сапасының өсуі жағдай жасауы керек, оның саны емес. Мемлекеттің негізгі қолдауы емес шоғырландырылуы керек, ірі серіктестік емес, қалыптайтын өскелең фирма.

Пайдаланылған әдбиеттер тізімі:

1. Құлпыбаев С. Мельников В. Қаржы негіздері: Оқулық-Алматы ЖШС Издательство «LEM»,2009-722 б.
2. Ермекбаева Б.Ж.,Нурумов А.А., Бекболсынова А.С., Арзаева М.Ж. Салықтар және салық салу: Оқулық - Алматы: Қазақ университеті,201к.-598 б.
3. Юткина Т.Ф. Налоговедение: от реформы к реформе.- М.ИНФРА-М,2009-196 с.